

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

Innledning

Hardangervidda er et unikt landskap – både et nasjonalt symbol på norsk natur og et leveområde for Europas største villreinstamme. Samtidig er vidda et av Norges mest populære turområder, brukt av både lokale og tilreisende som søker natur, stillhet og fellesskap. Det er nettopp i dette møtet mellom vern og bruk at Den Norske Turistforening (DNT) har sitt oppdrag: å legge til rette for friluftsliv på naturens premisser.

DNT Oslo og Omegn har et stort ansvar på Hardangervidda. Vi eier og driver hytter og rutenett som i generasjoner har gjort fjellet tilgjengelig for folk – og vi har like lenge arbeidet for å ta vare på naturgrunnlaget. Vår målsetting er å finne en varig balanse mellom hensynet til villreinen og muligheten for et bærekraftig friluftsliv.

Når både Klima- og miljødepartementet (KLD) og Hardangerviddarådet nå har sendt ut forslag til henholdsvis tiltaksplan for villrein og felles sti- og løypeplan, ønsker vi å bidra konstruktivt. Planene berører de samme områdene og temaene, og vi mener det er nødvendig å se dem i sammenheng.

DNT Oslo og Omegn støtter ambisjonen om å styrke villreinens leveområder. Samtidig vil vi understreke at gode prosesser, kunnskapsgrunnlag og samordning mellom planene er avgjørende for at tiltakene faktisk skal virke. Vi mener at tiltaksplanen bør ligge til grunn før sti- og løypeplanen vedtas, slik praksis er i andre villreinområder.

Vidda rommer mange interesser og brukere, og tiltakene må bygge på en helhetlig vurdering av konsekvenser – både for natur, villrein, lokalsamfunn og friluftsliv. DNT ønsker å bidra til løsninger som gir både forutsigbarhet og legitimitet.

DNT Oslo og Omegn er en av fem DNT foreninger som har hytte- og rutenett innenfor Hardangervidda villreinområde. (DNT Drammen og Omegn, Bergen og Hordaland turlag, DNT Telemark, og i tillegg har Stavanger turistforening Haukeliseter.)

DNT Oslo og Omegn eier og driver de betjente hyttene Sandhaug og Litlos, inkludert selvbetjente kvarter på de samme hyttene, samt de selvbetjente hyttene Torehytten, Tyssevassbu, Hellevassbu, Middalsbu, Stordalsbu, Lågaros, Lufsjå og Helberghytta.

For å illustrere hvordan vi konkret ønsker å bidra, presenterer vi våre viktigste forslag allerede her:

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

Våre viktigste forslag:

- Torehytten legges ned i fem år, med tilhørende stier til og fra Tyssevassbu, Litlos og Hadlaskard.
 - Litlos endres fra betjent til selvbetjent hytte. Arbeidet med å planlegge dette kan starte allerede i 2026.
 - Åpningstidene på alle hyttene samordnes, slik at det fra midten av september til siste helg i juni kun er åpent i påsken pluss 14 dager.
 - Tiltakene i DNTs hytte- og rutenett gjennomføres trinnvis, i takt med revideringen av kvalitetsnormen som skal gjennomgås hvert fjerde år.
 - Helhet og sammenheng i rutenettet må sikres, på tvers av fylker og kommuner – slik at rutene forblir logiske og trygge, og start- og sluttpunkter har kollektivtilbud og/eller gode parkeringsforhold.
-

DEL 1 TILTAKSPLAN

1 Tematiske tiltakspakker for å bedre tilstanden for villrein i Hardangervidda villreinområde

1.1 En mer helhetlig og restriktiv arealplanlegging og arealforvaltning

1.1.2 Nærmere om de enkelte tiltakene i tiltaksplanen

Forslag i tiltakspakke 1 (tiltak 1-11) viser at det er behov for å vurdere og gjennomgå villreinforvaltningen og planer som berører villreinen. Med tre fylker, sju kommuner og mange forvaltningsnivå kan det være vanskeligere å gjennomføre en koordinert politikk, og det kan påvirke gjennomføringsevnen for tiltakene som vedtas.

Prosessen fram til nå har vist at det er nødvendig og nyttig med dialog, oppdatering av kunnskap mm., og uten midler til ulike forvaltningsledd kan gjennomføring av tiltakene bli vanskelig. Det er avsatt noe midler i forslag til statsbudsjett for 2026, og i tiltak 11 er det forslag om operasjonalisering av villreinfond. Det kan være en god start, men en bør ikke gjøre gjennomføring av tiltaksplanen avhengig av at det lykkes å komme i gang med villreinfondene. Det er derfor viktig at bidragene til villreintiltak videreføres i statsbudsjettene som kommer etter 2026.

1.2 Redusere negativ påvirkning på villrein fra motorferdsel og annen ferdsel

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

Manglende oversikt over motorferdselen, ulik praksis og ulike søknadsrutiner går igjen i mange diskusjoner om motorferdsel. DNT Oslo og Omegn tilrettelegger i mange andre verneområder og villreinområder, og det er tilsvarende problemstillinger de fleste steder. Vi støtter derfor at arbeidet med motorferdsel organiseres bedre, og sannsynligvis må det tiltak til fra sentrale aktører for å sikre felles systemer og søknadsrutiner.

Vi er opptatt av rammevilkårene og sikkerheten for den transporten som det gis tillates til. Det er en tendens til at det settes datoer for start og slutt på motorferdselen, og generelt sett støtter vi dette. Men det er viktig at det tas hensyn til at mye av arbeidet skjer i høyfjellet og påvirkes av været, og mye tyder på at det kan bli mer vind og mer nedbør som følge av klimaendringer. Det er derfor viktig at det tas praktiske hensyn når motorferdselen avgrenses slik at en unngår at folk tar unødige risiko for å utføre transporten i svært dårlig vær. Dette kan f.eks. være nedtaking av kvist fra kvisteløypene etter påske, eller uttransport av søppel fra turisthytter etter påsken. En løsning kan f.eks. være at tillatelsene har bestemmelser om forenklet saksbehandling for å finne nye transportdatoer hvis været eller føret hinder at arbeidet kan utføres som forutsatt.

En må også være oppmerksom på at hvis motorferdselen skjer tidligere eller senere på året enn optimalt for selve transporten, kan det føre til vanskelige kjøreforhold for snøskuter. Hvis det er mye snø reduseres lasteevnen pr tur, og det trengs flere turer med skuter enn ellers. I lavere strøk kan det bli lite snø og umulig å bruke skuter sent på vinteren. Alt dette kan sikkert løses, men det er viktig at forvaltningen har mulighet til å bidra til praktiske tilpasninger, og at ikke regelverket gir føringer som gjør det vanskelig å finne gode løsninger.

Hardangervidda har mange brukere med ulike behov. Vi har tro på at samordning, samarbeid og koordinering kan redusere omfanget av motorferdselen en god del. Det pågår allerede en del samordning ved at f.eks. bestyrerne på våre betjente hytter transporter utstyr, ved mm til de betjente hyttene, og så tar grunneiere og fjellstyrer med lasten videre.

I tiltak 15 drøftes bruken av helikopter, og vi er også av den oppfatning at det flys for mye helikopter. Vi registrerer imidlertid at forvaltningen i andre verneområder ønsker at vi skal bruke helikopter mer av hensyn til villreinen. Slik vi forstår dette, skyldes det at helikoptertransport er effektivt og fører til forstyrrelser i en relativt kort periode. Vi anbefaler derfor at transportbehovene også må vurderes særskilt med sikte på å redusere omfang og negativ konsekvens for villreinen.

I tiltak 17 foreslås utfasing av sanntidstilgang til GPS-posisjoner til annet enn forskningsformål. DNT har deltatt i mange utvalg som har vurdert villrein og ferdsel, og

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

GPS-data har gitt viktig informasjon i dette arbeidet. I dette arbeidet er det pekt på uheldige effekter av selve merkingen i fjellet, og dette bør gjennomgås og vurderes. Vi forstår skepsisen mot at GPS-posisjoner skal bli en viktig del av forvaltningen av ferdsel, og støtter at GPS-posisjoner skal forbeholdes forskning.

Mange av tiltakene, både her og i andre villreinområder, påvirker folks mulighet for friluftsliv. I de fleste områder vil tiltaksplanene innebære flere og mer inngripende tiltak hvis de første tiltakene ikke virker. Hvis en velger å redusere tilgangen til GPS-data (evt. også omfanget av GPS-registreringer) er det viktig at forskningen er målrettet og omfattende nok til å sikre tilstrekkelig informasjon for å vurdere effekten av tiltakene. Det vil være uheldig hvis en ikke har god nok informasjon fra f.eks. GPS-registreringer, når effektene av tiltakene kan vurderes som grunnlag for oppdatering av kvalitetsnormen.

Tiltak 20 Ferdselsrelaterte informasjons- og veiledningstiltak i Hardangervidda villreinområde

DNT har arbeidet med ulike informasjons- og veiledningstiltak i mange villreinområder de siste årene, og har bla. fått støtte av Miljødirektoratet til dette arbeidet. Det er alt fra informasjon om villrein og ferdsel på DNT-hyttene, artikler på våre nettsider, nyhetsbrev, informasjon på ut.no (bla spesiell advarsel mot ferdsel i kalvingsperioden), opplæring av turledere, oppæring av frivillige og vi er i ferd med å teste og rulle ut et eget informasjonstilbud til gjester på turisthyttene.

Dette arbeidet ønsker vi å prioritere og videreføre i samarbeid med verne- og villreinforvaltningen.

Tiltak 21 Kanalisering av ferdselen gjennom sti- og løypeplaner i Hardangervidda villreinområde

I utgangspunktet er dette et godt tiltak, men det er krevende at Hardangerviddarådet og mange kommuner har behandler arealplaner samtidig og delvis med samme høringsfrister som tiltaksplanen. Vi har forstått det slik at KLD og Hardangerviddarådet skal drøfte hvordan en kan arbeide videre med dette, og samordnede planer forenkler sannsynligvis viktig for gjennomføringsfasen av planene.

Tiltak 22 Tilrettelegging for økt sikkerhet, kvalitet og profesjonalitet i guidede reiselivsopplevelser, ved å støtte opp under arbeidet med en Norsk Standard for guider

DNT og DNT Oslo og Omegn har et omfattende utdanningsprogram for turledere der villreinhensyn er en del av utdanningen. Dette kan utvikles og forbedres i tråd med de anbefalinger som kommer for guiding.

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

1.4 Evaluering, oppfølging og revisjon av tiltaksplaner

Tiltak 30 Evaluering av tiltaksplanen for Hardangervidda villreinområde

Tiltak 31 Oppfølging og revidering av tiltaksplanen for Hardangervidda villreinområde

Erfaringene fra høringsrundene for sti- og løypeplanen og tiltaksplanen er at det er mange og sprikende synspunkter. Det er derfor viktig at evaluering og oppfølging av planen skjer på en planmessig og strukturert måte.

Et kritisk moment er tilstrekkelig med data for å vurdere effekten av tiltakene. Løpende vurdering av tiltakene vil sikkert skje, men det bør legges til rette for å unngå for mange omkamper i de periodene tiltakene skal testes. Det er viktig å avklare hvilken informasjon og eller kunnskap vi trenger for å vurdere tiltakene, og at en etablerer tydelige tidspunkt for når effekten av de første tiltakene skal vurderes. Et viktig vurderingstidspunkt bør være de planlagte klassifiseringene etter kvalitetsnormen.

Det bør også sees på sammenhengen mellom ulike effekter for å sikre at tiltakene får den effekten en ønsker. Et eksempel kan være at DNTs tilrettelegging endres (nedlegging av hytter, ruter og bruer) uten at en oppnår ønsket effekt. Det er da viktig å få vurdert hva dette skyldes. Kan det f.eks. fremdeles være for stor annen ferdsel (motorferdsel, jakt, folk går dit likevel mv.) eller må felles infrastruktur reduseres mer?

Dette vil være et omfattende arbeid, og forvaltningen må tilføres mer midler enn i dag dersom de skal lykkes med å dokumentere det som er nødvendig i alle villreinområdene.

2. Geografiske tiltakspakker for å bedre tilstanden for villrein i Hardangervidda villreinområde

2.1 Tiltak for å bedre tilgang til gode sommerbeiter og kalvings- og oppvekstområder i nordvest.

Tiltak 32 Tidsavgrense kvisting av løyper og åpningstider på turisthytter for å bevare ro i vinterbeiteområdene og legge til rette for kalvingstrekk mot nordvest

Det foreslås at perioden for kvisting begrenses til 14 dager rundt påsken. Vi har forståelse for at en ønsker å gi villreinen ro vinterstid. Mye av faggrunnlaget og forslagene til tiltak er basert på NINAs rapport 1903, og etter det vi kan forstå gir ikke denne rapporten grunnlag for å begrense vinterferdselen langs kvistede ruter slik det foreslås.

Eksempler på omtale av vinterferdsel er:

- På side 4, skriver NINA «Vi fant derimot ingen sammenheng mellom krysningsfrekvens til villrein og telldata fra de stikka løypene vinterstid, og reinen krysser over de stikka løypene som forventet ut fra tilgjengelighet.»

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

- På side 77, konkluderer NINA med «Resultatene som vi har presentert indikerer at reinen krysser skiløyper (mest stikka, noen oppkjørte) mellom turisthyttene som forventet. Dvs. vi finner ingen negativ effekt på reinens krysning gitt økende antall registrerte skiløpere på løypene»

Samtidig redegjør de tydelig at oppkjørte løyper har stor barriereeffekt; hvor de også henviser til de løypene dette spesielt gjelder for.

Beskrivelsen av økonomien på betjente hytter i vintersesongen, side 36 i tiltaksplanen, er ikke dekkende for realitetene. Vi er enige i at påsken er den viktigste perioden for hyttene, men det er et betydelig arbeid å åpne hyttene på vinteren og besøket avhenger av været vinterstid. Hvis det ender med kun 14 dagers åpningstid blir hyttene veldig sårbare for dårlig vær.

En vintersesong på 14 dager gir også et ganske begrenset turtilbud, og er også veldig kort med tanke på det store omfattende arbeidet det er med å åpne hyttene, kviste alle rutene mm. Vårt forslag er at kvistingen og åpningstidene vinterstid blir påsken pluss 14 dager.

For å styre og begrense vinterferdselen foreslår vi:

- Åpningstidene på de selvbetjente hyttene og de betjente hyttene samordnes. De selvbetjente hyttene åpner i dag 1. mars uavhengig av kvistingen, og vi foreslår at åpningen utsettes til de betjente hyttene åpner. Det innebærer f.eks. at selvbetjeningen på Sandhaug ikke åpner i det hele tatt og at Lågaros åpner og stenger samtidig som Sandhaug.
- Vintersesongen blir påsken pluss 14 dager. Dagene utover påsken plasseres før og etter påsken avhengig av når påsken er.
- Vi stenger også de selvbetjente hyttene fra 3. påskedag (evt. en uke senere ved sen påske) til siste helga i juni.
- Med de forslag som foreligger om stenging av Torehytten og stenging vinterstid av Hadlaskard, blir kvistingen vesentlig redusert på vestvidda.

Fra midt i september til siste helga i juni vil dermed DNT-tilbudet bli redusert og komprimert.

Tiltak 33 Regulere motorferdsel for å sikre kalvingstrekk til nordvestvidda og for å unngå at motorferdsel fører til unnvikelse av viktige funksjonsområder i nordvest

Både KLD og Hardangerviddarådet peker på at det er viktig å redusere motorferdselen i nordvest for at villrein skal bli i dette området på senvinteren. DNTs tiltak med å stenge Torehytten og vintersesongen på Hadlaskard, gir forhåpentligvis et godt bidrag til dette. Hvordan reduksjonen i motorferdsel skal gjennomføres har vi ikke nok lokalkunnskap til

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

å vurdere, men vi deltar gjerne både i planlegging av gjennomføring av samordnet transport hvis det er hensiktsmessig.

Tiltak 34 a) Litlos gjøres om til selvbetjent hytte

b) Litlos beholdes som betjent hytte eller beholdes som betjent hytte med endret markedsføring

Tiltak 56 Stenge eller redusere bruken av Hellevassbu turisthytte i sommerbeiteperioden.

I tiltaksplanen foreslås det å endre Litlos til selvbetjent hytte, alternativt en nedskalert og nedtonet drift av den betjente delen, og sti- og løypeplanen foreslår å legge med Litlos fra 2030, evt. med en selvbetjeningshytte vinterstid, og å legge ned stiene dit.

Vi foreslår at det gås videre med alt a, dvs. omgjøring av Litlos fra betjent hytte til selvbetjent hytte. Dette er et område med mange sammenhenger der «alt henger sammen med alt». Vi velger derfor å kommentere tiltakene 34 og 56 sammen for å belyse hvor sammensatt dette er.

Stenges Hellevassbu på sommeren må ferdselen til og fra Litlos i praksis styres via Middalsbu. Hvis det ikke skal være buss eller båt-tilbud, blir turen til Haukeliseter for lang for de fleste. Forslaget om båt i Valldalen eller buss fra Nupshallene virker relativt kostbart. Det er ikke enkelt å gjennomføre med relativt få passasjerer som ikke kommer samtidig, fordi det er en lang tur. Dette er mulig, men neppe et effektivt tiltak hvis en også skal ta hensyn til de som er på tur, og hva det koster.

I sti- og løypeplanen foreslås å stenge Litlos, og at det evt. kan være en selvbetjent hytte vinterstid, og dette kan henge sammen med at Hellevassbu også er åpen vinterstid. Dette er bra for vintertilbudet, men både Litlos og Hellevassbu står i værharde strøk. Hvis det kun skal være vinterdrift blir det sannsynligvis så lite bruk at det er krevende å forsvare nødvendige vedlikeholdskostnader. Kun vinterdrift er mulig, men det kan også føre til at flere hytter ikke blir drivverdige på sikt og at det blir mer telting i området.

I forslag til sti- og løypeplan foreslås det å etablere en hytte av flyttbare moduler mellom Trolltunga og Reinsnos som et avbøtende tiltak, og det foreslås å bygge en hytte mellom Lofthus og Trolltunga. Slik vi forstår dette er det et forslag for å opprettholde et turtilbud vest på vidda, i tillegg til å koble Middalsbu på rutenettet. Nye hytter vest for dagens rutenett var et lokalt forslag som forvaltningen har fulgt opp. Forslaget har møtt stor lokal motstand, og vi er usikre på om det er gjennomførbart. Vår vurdering er i alle fall at det er lite realistisk på kort sikt. I realiteten kan det derfor se ut til at forslaget i tiltaksplanen og sti- og løypeplanen innebærer nedlegging av Torehytten, Litlos,

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

Middalsbu (hvor kommer gjestene fra?), Hellevassbu (sommerstid), og Tyssevassbu må sannsynligvis også legges ned fordi det ikke er tilknyttet et hytte- og rutenett hvis det ikke er etablert en ny vestlig rute.

Årsaken til at Hellevassbu ønskes stengt sommerstid, er at villreinen skal kunne krysse forbi området ved hytta for å finne beiter og komme opp i høyere områder med snøfonner. Hvis en ser på GPS-sporene i vår- og sommermånedene i 2024 og 2025 for dette området, vil en se at dyrene krysset både stier og oppholdt seg i området mye mer i 2024 enn i 2025. Vi stiller derfor spørsmål ved om det er grunnlag for å beskrive at stien fungerer som en barriere, og at det er riktig at det er gode sommerbeiter vest for stien fra Hellevassbu til Haukeliseter slik det er beskrevet i tiltaksplanen side 57.

Det er uansett ulike synspunkter på hvor viktig dette området er, men historisk sett har det sannsynligvis ikke vært veldig viktig. Terje Skogland skrev i alle fall følgende i DNTs årbok i 1978 *«I områdene mellom Litlos og Haukeliseter er det mange høge områder med flere små breer. Berget er surere og jordsmonn og planteliv skinnere. Lite rein ferdes i disse strøk. Det er som regel bare enkelte større bukker som har fast tilhold der»*.

Erfaringene fra de siste årene viser også at villreinen har trukket mer vestover enn før, og etter det vi forstår har noen også kalvet lenger vest enn før. Med enda lenger stengning på våren, nedlegging av Torehytten og stenging av Hadlaskard på vinteren, mener vi at en bør ta seg tid til å erfare hva som skjer når disse tiltakene er innført. CWD-situasjonen gir også ekstraordinære forhold, og effekten av de første tiltakene bør vurderes. I tillegg bør en forsøke å vurdere hvilken betydning det får om villreinstammen kommer opp i 8-10 000 dyr.

Vi ser imidlertid behovet for å redusere ferdselen samlet sett. Vi har derfor signalisert i mange møter at hvis de første tiltakene ikke gir ønsket effekt, er vi åpne for å vurdere mer omfattende tiltak senere. I første omgang foreslås en trinnvis tilnærming. Det gjør det også mulig å erfare om det er respons på de første tiltakene. For å komme videre foreslår vi:

- Litlos og Hellevassbu holder åpent både sommer og vinter med begrensede og felles åpningstider.
- Alle hytter samordner åpningstidene. Sommerstid fra siste helga i juni til ca. midt i september. Sommerbruer tas inn ved stenging av hyttene.
Vinterstid foreslås det åpningstid i påsken pluss 14 dager for alle hyttene.
- Litlos endres til selvbetjent hytte i tråd med forslaget i sti og løypeplanen.
Arbeidet med å planlegge endringen kan starte allerede i 2026 med sikte på å

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

starte arbeidene i 2030. I denne perioden må bla. betingelsene for kompensasjon og ansvar for gjennomføringen avtales.

- DNTs langrute "Massiv" endres slik at det blir en fleksibel rute øst og/ eller vest fra Sandhaug. Her må detaljene fastsettes når vi kjenner utfallet av tiltaksplanen og kommunale arealplaner.
- Vi forsøker å gjøre bruken av Middalsbu mer attraktiv. Det kan være bygningstiltak, priser eller faste dager med transport fra Valldalen og ut til kollektivtrafikk eller Haukeliset.

Tiltak 36 Stenge Torehytten og legge ned tilhørende stisystem. Ny selvbetjent hytte vurderes etablert vest for Torehytten

Både sti- og løypeplan og tiltaksplanen har forslag om stenging av Torehytten og stiene til og fra hytta.

Sti og løypeplanen legger opp til at tiltaket skal vurderes etter fem år. DNT Oslo og Omegn støtter dette tiltaket, og det kan iverksettes relativt raskt. Både en midlertidig og en permanent nedlegging av ruter og stenging av hytta forutsetter ulike avklaringer mht. kompensasjon og ansvar underveis i den første femårsperioden. Som eier av Torehytten er vi åpne for å drøfte dette så snart offentlige myndigheter ønsker det.

I tiltaksplanen henvises det til sti og løypeplanen for å etablere en ny hytte mellom Stavali og Tyssevassbu. Dette var et lokalt forslag som etter hvert har møtt betydelig motstand. Det er naturligvis mulig å arbeide videre med et slikt forslag, men slik saken står nå, er det ikke naturlig å vurdere dette som en realistisk mulighet for avbøtende tiltak i dette området.

Tiltak 37 Markedsføring av tilbud til turister. DNT markedsfører ferdsel langs ruter og til turisthytter som ligger utenfor området som prioriteres for villreinen

Intensjonen i tiltaket er god, og vi er innstilt på å drøfte dette videre for å finne tilfredsstillende løsninger. Men forslaget er også litt krevende fordi det nevner tilbud som helt eller delvis er foreslått nedlagt i enten sti- og løypeplanen eller tiltaksplanen. Det nevnes også nye ruter og hytter i vest, noe som framstår mindre realistisk nå enn da forslagene kom. Vi tror også at markedsføringen av når hyttene er åpne kan gi positive effekter, særlig dersom den kombineres med en begrunnelse for hvorfor vi ikke ønsker ferdsel utenfor disse periodene.

Tiltak 38 Regulere tilkomst på og bruk av Tinnhølvengen for allmennheten

Hvis veiadkomsten til Tinnhølen endres for allmennheten må vi få tilgang til veien i forbindelse med varetransport, vedlikehold mm. av hytte og rutenettet.

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

I så fall bør det også vurderes om det skal etableres en eller annen form for kollektivtransport fra RV 7 til Tinnhølen for fjellturister. DNTs betjente hytter har tidligere hatt et transporttilbud her (viddabussen) for å legge til rette for kollektivtransport helt til turen starter, og dette er en løsning som evt. kan vurderes.

Hvis veien ikke blir åpen, må man også vurdere rutenettet fra Rv 7 og sørover, ettersom rammebetingelsene for adkomsten endres vesentlig.

Tiltak 39 Regulere tilkomst på og bruk av veien til Hjølmoberget for allmennheten

Tiltaket berører først og fremst adkomsten til de to private hyttene Hedlo og Vivali, og delvis Stavali. Adkomsten er imidlertid en del av «puslespillet» for bruken av nordvestvidda, og det er viktig at konsekvensene for tiltakene vurderes opp mot en helhet i hvordan fjellturistene skal bevege seg.

Tiltak 40 Stenge Hadlaskard turisthytte vinterstid

Hadlaskard er Bergen og Hordaland turlags hytte, men kommenteres fordi den er en del av helheten i turtilbudet i dette området. DNT medlemsforeninger har samordnet sine uttalelser for å sikre sammenheng i det framtidige rutenettet, og at tiltakene fungerer for villreinen.

Når sti og løypeplanen har forslag om å legge ned både Lågaros og Hadlaskard, er det veldig usikkert hvordan besøket på Sandhaug blir. DNT Oslo og Omegn støtter derfor Bergen og Hordaland turlag sitt forslag i tiltaksplanen om at Hadlaskard skal være åpen sommerstid.

Her er det verdt å merke seg at strekningen fra Sandhaug til Hedlo er for lang for de fleste fjellvandrere, og legges Hadlaskard ned, får det betydning for Sandhaug. Eierne av Hedlo har også signalisert at de er usikre på framtida hvis tilførelsesvegen fra vest stenges for biler.

Forslaget om en ny vestlig rute som avbøtende tiltak, er i utgangspunktet en mulig løsning, men vi registrerer at det lokalt er stor motstand mot en ny trase og nye hytter. Å bygge andre tiltak på noe som er så usikkert er ikke hensiktsmessig.

Stiene i om området merkes av Bergen og Hordaland turlag og DNT Oslo og Omegn. Reduksjon av antall km med merkede stier er drøftet med forvaltningen i flere møter, og det er mulig å redusere antall km sti i området Nybu, Hedlo og Hadlaskard. Hvilke stier som skal legges ned må vurderes senere i samråd med lokal forvaltning.

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

Tiltak 51 Endre dagsturismen fra Mogen til «base-turisme» for å redusere ferdsel til Gjuvsjåen og til Stordalsbu.

DNT Oslo og Omegn eier og driver Stordalsbu, og vi støtter DNT Telemarks forslag om å etablere Mogen som basehytte. Dette er et spennende prosjekt for å avlaste ferdsel innover vidda.

Tiltak 52 Regulere telting i flaskehalser

I utgangspunktet er det viktig å ta vare på allemannsretten og ikke innføre alt for mange forbud, reguleringer mm. Vi ser imidlertid at noen tiltak også kan bidra til å ta vare på allemannsretten hvis tiltakene løser spesielle utfordringer for et begrenset område.

Men det er uheldig hvis det blir et «lappeteppe» av reguleringer og vanskelig å orientere seg for de som er på tur. Generelt kan det derfor være bedre å styre ferdsel med tilrettelegging slik at folk telter der en ønsker at det skal teltes. Ulempen kan være at det fører til økt slitasje og problemer med at for mange går på do i samme område. Hvis der vurderes som hensiktsmessig kan en forsøke å få de som telter til å bo ved turisthyttene. Det kan føre til økt behov for tørkeplass, steder å lage mat mm, men det kan tilbys toaletter, evt. værskydd mm. Det kan f.eks. nevnes at det er startet et planarbeid på Finse sammen med kommunen for å styre og legge til rette for telterne der.

TP - Tiltak 56 Stenge eller redusere bruken av Hellevassbu i sommerarbeiteperioden

Se omtale under tiltak 34

Tiltak 57 Vurdere å regulere tilkomst på og bruk av veien Kalhovd-Synken og Kalhovd-Gvæpseborg

I dette området er det stort sett DNT Drammen og DNT Telemark som tilrettelegger, men det berører også alle som ferdes der fordi det er en mye brukt inngangsport til vidda. Hvis det legges begrensninger på mange inngangsporter, blir det vanskelig å styre ferdselen, og dette må vurderes opp mot helheten en ønsker etter at tiltakene er vedtatt og gjennomført.

Avsluttende betraktninger

Vi har påpekt at det burde vært utarbeidet bedre analyser av konsekvensene av de ulike tiltakene, og grunnlaget for å vurdere effektene for friluftslivet er generelt svakt. Det blir f.eks. for lett å skrive at redusert vedlikehold på Litlos kan føre til reduserte priser for gjestene på Litlos, slik det gjøres i tiltak 34.

Arbeidet med å ta vare på villreinen gjennom kvalitetsnormen og tiltaksplanen skal fortsette. Svakheten med manglene konsekvensanalyser er det mulig å gjøre noe med i

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

det videre arbeidet. Dette arbeidet vil få større betydning og gjennomslag hvis de som berøres (grunneier, jaktforvaltning, DNT mm.) får bli med og avklare hva vi bør vite mer om.

I flere av tiltakene er det foreslått at markedsføringen skal endres og reduseres. Dette er vi med på å diskutere, men grunnleggende må det være anledning til å markedsføre DNT-tilbudet som er åpent og tilgjengelig. Samtidig skal vi fortsette arbeidet med å informere alle om hvordan en skal oppføre seg i møte med villrein og på hvilke tidspunkt en skal holde seg unna villreinen i fjellet.

DEL 2 Sti- og løypeplanen

1 Formidling

Vi støtter opp om og ønsker å utvikle arbeidet med å informere om villrein og villreinhensyn. Men det er veldig krevende å legge opp til at folk skal gjøre valg på bakgrunn av at de er godt informert om villrein og villreinhensyn. Vi anbefaler derfor at det legges vekt på positive virkemidler for å styre ferdsel. Et eksempel er at begrensede åpningstider på hyttene kan kombineres med informasjon om at hytta holdes stengt på andre tider av året av hensyn til villreinen.

1.2 Anbefalte innfallsporter og 1.3 anbefalte turruter og opplevelser

I utgangspunktet er dette fornuftige forslag som det kan arbeides videre med, men det er mange usikkerhetsmomenter. Utfordringene er blant annet knyttet til at det kommer innspill og motforestillinger mot svært mange alternativer til forslagene som kommer i sti- og løypeplanen, tiltaksplanene og de kommunale arealplanene. Nye hytter på vestvidda møter stor motstand, det ønskes redusert ferdsel mot Haukeliseter og mot Rjukanområdet, og det er vanskelig å se hvilket handlingsrom man har.

Dette peker på en sentral utfordring med at flere av planene skal vedtas nå. Samtidig som det bla. foreslås å velge ut anbefalte innfallsporter (kap. 1.2), er det pekt på konkrete tiltak for å endre DNTs tilrettelegging (kap. 2 og 5), og det foreslås å starte med en «mulighetsstudie» med konseptturer (kap. 1.3).

2 Sonering – kanalisering av ferdsel

2.3 Ferdsel på ski (skitur, skigåing)

Det foreslås at perioden for kvisting begrenses til 14 dager rundt påsken. Vi har forståelse for at en ønsker å gi villreinen ro vinterstid, men det faglige grunnlaget peker

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

ikke på at kvistingen påvirker arealbruken i stor grad, jf. merknad under omtalen av forslagene i tiltaksplanen.

En vintersesong på 14 dager er også veldig kort med tanke på det store og kostbare arbeidet det er å åpne hyttene, kviste alle rutene mm, og det gir også et ganske begrenset til turtilbud. For å styre og begrense vinterferdselen foreslår vi:

- Vintersesongen reduseres til påsken pluss 14 virkedager. Dagene utover påsken plasseres avhengig av når påsken er.
- Åpningstidene på de selvbetjente hyttene og de betjente hyttene samordnes. De selvbetjente hyttene åpner i dag 1. mars uavhengig av kvistingen, og vi foreslår at åpningen utsettes til de betjente hyttene åpner. Det innebærer f.eks. at selvbetjeningen på Sandhaug ikke åpner i det hele tatt og at Lågaros åpner og stenger samtidig som Sandhaug
- Vi stenger de selvbetjente hyttene fra 3. påskedag (evt. en uke senere ved sen påske) til siste helga i juni.
- Med de forslag som foreligger om stenging av Torehytten og stenging vinterstid av Hadlaskard, blir kvistingen vesentlig redusert på vestvidda.

Fra midt i september til siste helgen i juni vil dermed DNT-tilbudet kun være tilgjengelig i påsken pluss 14 virkedager.

3 Teltforbudssoner

3.1 Teltforbud langs Kvenna og 3.2 teltforbudssoner under villreinjakta.

utgangspunktet er det viktig å ta vare på allemannsretten og ikke innføre alt for mange forbud, reguleringer mm. Vi ser imidlertid at noen tiltak også kan bidra til å ta vare på allemannsretten hvis tiltakene løser spesielle utfordringer for et begrenset område.

Men det er uheldig hvis det blir et «lappeteppe» av reguleringer og vanskelig å orientere seg for de som er på tur. Generelt kan det derfor være hensiktsmessig å styre ferdsel ved hjelp av tilrettelegging, slik at folk velger å telte der man ønsker at de skal telte. Ulempen kan være at det fører til økt slitasje og problemer med at for mange går på do i samme område.

Kunnskapsgrunnlaget er etter det vi kjenner til litt begrenset, og det bør vurderes om det trengs ytterligere dokumentasjon før det iverksettes. Det bør uansett legges opp til god oppfølging av effekter på ferdsel, telting og villrein hvis en går videre med mange teltforbudssoner.

Etter det vi kjenner til har en relativt gode erfaringer med teltforbudssoner under villreinjakta, og vi støtter at dette videreføres hvis det reduserer ulempene for villreinen

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

under jakta. Det er naturligvis lettere å kommunisere dette siden jakta skjer i et begrenset tidsrom, men det kan vurderes om det er noe å lære her for evt. tiltak langs Kvenna.

4 Ferdselsforbud i kalvingsområder

Dette er et krevende tiltak å følge opp, og hvis reinen endrer kalvingsområder slik det er en målsetting om, må kunnskapen om arealbruken være oppdatert.

Hvis spesielle områder er spesielt utsatt i kortere perioder, er dette likevel noe som kan vurderes, men primært bør ferdseien evt. styres ved å redusere tilgangen til bilveier mv.

5 Restaureringstiltak

Forslagene er identiske med Statsforvalteren forslag til tiltaksplan fra desember 2023. I flere møter har vi fått opplyst at Hardangerviddarådet har sendt ut alle forslagene på høring fordi de ønsker innspill til alle tiltakene, og høringsdokumentet er ikke et direkte forslag til hva som bør gjøres. Det hører også med at Statsforvalternes oppgave ikke var å veie villreinhensyn opp mot andre hensyn, det skulle skje ved KLDs behandling av tiltaksplanen.

5.1.1. Torehytten-pakka (fase 1)

Både sti- og løypeplan og tiltaksplanen har forslag om stenging av Torehytten og stiene til og fra hytta.

Sti- og løypeplanen legger opp til at tiltaket skal vurderes etter fem år. DNT Oslo og Omegn støtter dette tiltaket og det kan iverksettes relativt raskt. Både en midlertidig og en permanent nedlegging av ruter og stenging av hytta forutsetter ulike avklaringer mht. kompensasjon og ansvar underveis i den første femårsperioden. Som eier av Torehytten er vi åpne for å drøfte dette så snart offentlige myndigheter ønsker det.

5.1.2 Hellevassbu-pakke (fase 1) og 5.1.5 Litlos-pakke (fase 2)

I sti- og løypeplanen foreslås det å legge med Litlos fra 2030, evt. med en selvbetjeningshytte vinterstid, og å legge ned stiene dit. I tiltaksplanen foreslås det å endre Litlos til selvbetjent hytte, alternativt en nedskalert og nedtonet drift av den betjente delen. Vi foreslår at det gås videre med å endre Litlos fra betjent hytte til selvbetjent hytte. Dette er et område med mange sammenhenger der «alt henger sammen med alt». Vi velger derfor å kommentere tiltakene 5.1.2 og 5.1.5 sammen for å belyse hvor sammensatt dette er.

Stenges Hellevassbu på sommeren må ferdseien til og fra Litlos i praksis styres via Middalsbu. Hvis det ikke skal være et båt- eller busstilbud, må fotturistene gå en veldig lang tur til Haukeliseter. Forslaget om buss fra Nupshallene fremstår som kostbart og

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

krevende å gjennomføre, særlig med tanke på at det vil være relativt få passasjerer som ikke kommer samtidig, ettersom turen er lang. Det er mulig, men neppe et effektivt tiltak hvis man også skal ta hensyn til de som er på tur, og hva det koster.

I sti- og løypeplanen foreslås det å stenge Litlos, og at det evt. kan være en selvbetjent hytte vinterstid. Dette kan i så fall henge sammen med at Hellevassbu også er åpen vinterstid. Dette er bra for vintertilbudet, men både Litlos og Hellevassbu står i værharde strøk. Hvis det kun skal være vinterdrift blir det sannsynligvis så lite bruk at det er krevende å forsvare nødvendige vedlikeholdskostnader. Kun vinterdrift er mulig, men det kan også føre til at alle mange flere hytter ikke blir drivverdige på sikt, og at flere telter i dette området.

I kap. 5.1.5 foreslås det å etablere en hytte av flyttbare moduler mellom Trolltunga og Reinsnos som et avbøtende tiltak, og i pkt. 5.1.4 foreslås det å bygge en hytte mellom Lofthus og Trolltunga. Slik vi forstår dette er det et forslag for å opprettholde et turtilbud vest på vidda, i tillegg til å koble Middalsbu på rutenettet. Nye hytter vest for dagens rutenett var et lokalt forslag som forvaltningen har fulgt opp. Forslaget har møtt stor lokal motstand, og vi er usikre på om det er gjennomførbart. Vår vurdering er i alle fall at det er lite realistisk på kort sikt. I realiteten kan det derfor se ut til at forslaget i sti- og løypeplanen innebærer nedlegging av Torehytten, Litlos, Middalsbu og Hellevassbu. Tyssevassbu må sannsynligvis også legges ned fordi det ikke er tilknyttet et hytte- og rutenett hvis det ikke er etablert en ny vestlig rute.

Årsaken til at Hellevassbu ønskes stengt sommerstid, er at villreinen skal krysse forbi området ved hytta for å finne beiter og komme opp i høyere områder med snøfonner. Hvis en ser på GPS-sporene i vår og sommermånedene i 2024 og i 2025 for dette området, vil en se at dyrene krysser både stier og oppholdt seg i området mye mer i 2024 enn i 2025. Vi stiller derfor spørsmål ved om det er grunnlag for å beskrive at stien fungerer som en barriere, og at det er riktig at det er gode sommerbeiter vest for stien fra Hellevassbu til Haukeliseter slik det er beskrevet i TP side 57.

Det er uansett ulike synspunkter på hvor viktig dette området er, men historisk sett har det sannsynligvis ikke vært veldig viktig. Terje Skogland skrev i alle fall følgende i DNTs årbok i 1978 *«I områdene mellom Litlos og Haukeliseter er det mange høge områder med flere små breer. Berget er surere og jordsmonn og planteliv skinnere. Lite rein ferdes i disse strøk. Det er som regel bare enkelte større bukker som har fast tilhold der»*.

Vi ser imidlertid behovet for å redusere den samlede ferdselen. Vi har derfor signalisert i mange møter at hvis de første tiltakene ikke gir ønsket effekt er vi åpne for å vurdere mer omfattende tiltak senere. I første omgang foreslås en trinnvis tilnærming. Det gjør det

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

også mulig å erfare om det er respons på de første tiltakene. For å komme videre foreslår vi:

- Litlos og Hellevassbu holder åpent både sommer og vinter med begrensede og felles åpningstider.
- Alle hytter samordner åpningstidene. Sommerstid fra siste helga i juni til ca. midt i september. Sommerbruer tas inn ved stenging av hyttene. Vinterstid foreslås påsken pluss 14 virkedager.
- Litlos endres til selvbetjent hytte i tråd med forslaget i sti- og løypeplanen. Arbeidet med å planlegge endringen kan starte allerede i 2026 med sikte på gjennomføring fra 2030. I denne perioden må bla betingelser for kompensasjon og gjennomføring avtales.
- DNTs langrute "Massiv" endres slik at det blir en fleksibel rute øst og/ eller vest fra Sandhaug. Her må detaljene fastsettes når vi kjenner utfallet av tiltaksplanen og kommunale arealplaner.
- Vi forsøker å gjøre bruken av Middalsbu mer attraktiv. Det kan være bygningstiltak, priser eller faste dager med transport med transport fra Valldalen og ut til kollektivtrafikk eller Haukeliseter.

5.1.3 Lågaros-pakka med alternativer

Lågaros er ikke omtalt i tiltaksplanen, mens det er forslag i sti- og løypeplanen om å legge ned hytta og endre rutenettet. Vi forstår det slik at årsaken til forslaget er et ønske om å skjerme trekket som går øst – vest i dette området.

For å imøtekomme dette foreslår vi å redusere åpningstidene både i vinter- og sommersesongen. Hensikten er å erfare effektene av tiltaket før en evt. går videre med mer omfattende tiltak:

Vi foreslår:

- Samordning av åpningstider med Rauhelleren og Sandhaug slik at den selvbetjente hytta stenger når de betjente hyttene stenger. I tillegg vil satsningen på basehytte på Mogen sannsynligvis redusere ferdselen innover vidda.
- Ruta vest for Gjuvsjøen legges ned fra sommeren 2026.
- Ruta fra Lågaros til Rauhelleren og ruta fra Lågaros til Mårbu flyttes til felles trase på Vegarhovdslepa.

5.1.4 Hadlaskard-pakka (fase 2)

Hadlaskard er Bergen og Hordaland turlags hytte, men kommenteres fordi den er en del av helheten i turtilbudet i dette området.

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

DNTs medlemsforeninger har samordnet sine uttalelser for å sikre sammenheng i det framtidige rutenettet slik at tiltakene skal kunne fungerer for villreinen.

Når sti- og løypeplanen har forslag om å legge ned både Lågaros og Hadlaskard, gir det stor usikkerhet for besøket på Sandhaug. DNT Oslo og Omegn støtter derfor Bergen og Hordaland turlag i sitt forslag om at Hadlaskard skal være åpen sommerstid.

Her er det verdt å merke seg at strekningen fra Sandhaug til Hedlo er for lang for de fleste fjellvandrere, og legges Hadlaskard ned, får det betydning for Sandhaug. Eierne av Hedlo har også signalisert at de er usikre på framtida hvis tilførelsesvegen fra vest stenges for biler.

Forslaget om en ny vestlig rute som avbøtende tiltak, er drøftet under kap. 5.1.2./5.1.5. I utgangspunktet er en ny rute en mulig løsning, men vi registrerer at det lokalt er stor motstand mot en ny trase og nye hytter. Å bygge andre tiltak på noe som er så usikkert, mener vi ikke er hensiktsmessig.

Stiene i området merkes av Bergen og Hordaland turlag og DNT Oslo og Omegn. Reduksjon av antall km med merkede stier er drøftet med forvaltningen i flere møter, og det er mulig å redusere antall km sti i området Nybu, Hedlo og Hadlaskard. Hvilke stier som legges ned må vurderes når en ser hvilke andre tiltak som vedtas i sti- og løypeplanen, samt i tiltaksplanen.

7 Samarbeid om gjennomføring av tiltak

DNTs medlemsforeninger er involvert i alle tiltaksplanene for villrein. DNT Oslo og Omegn er involvert i fire tiltaksplaner, i tillegg til at det pågår arbeid med sti- og løypeplaner, revisjon av forvaltningsplaner og besøksstrategier i mange av områdene.

Mange har stilt spørsmål om innretningen på planene der det legges opp til mye frivillighet for å gjennomføre tiltakene. Det arbeides riktignok med å etablere lover og regler som åpner for strengere ferdselsregler, men i første runde oppfordres det til frivillig gjennomføring. DNT og DNTs medlemsforeninger har støttet opp under dette, og at de minst inngripende tiltakene skal testes først.

DNT Oslo og Omegn er allerede i gang med å gjennomføre tiltakene som er fastsatt i tiltaksplanene for Snøhetta og Rondane. DNT Oslo og Omegn vil på sammen måte følge opp arbeidet med sti- og løypeplanen på en konstruktiv måte med sikte på å finne gode løsninger sammen med forvaltningen.

Alle tiltakene og forslagene kan få stor betydning for naturbasert reiseliv og friluftslivet (inkl. jakt og fiske) både for de som bor ved villreinområdene og de som besøker disse

Et levende fjell for mennesker og villrein

DNT Oslo og Omegn innspill til tiltaksplanen for villrein og sti- og løypeplanen for Hardangervidda

fjellområdene. Vi har derfor forventninger til offentlige myndigheter på samme måte som det uttrykkes forventninger til DNTs medlemsforeninger for å gjennomføre tiltakene:

- I de områdene der flere nivåer i forvaltningen arbeider med nesten tilsvarende planer, må arbeidet samordnes bedre.
- Betydningen av og muligheten til friluftsliv bør belyses bedre i det videre arbeidet. Vi er enige i og forstår at utgangspunktet er å forbedre forholdene for villreinen, men siden det mangler konsekvensanalyser for andre brukere av fjellet, bør det belyses bedre. På Hardangervidda berører dette både DNTs tilbud, jakt og fiskeforvaltning, private næringsinteresser knyttet til jakt og fiske, beiting, turisme og privat bruk av hytter mm.
- Dette har også betydning for Stortingets anmodningsvedtak om å finne gode kompensasjonsordninger for bla frivillig sektor. Når konsekvensene ikke er utredet, blir det vanskelig for alle å vurdere dette på en konstruktiv måte. Hvis kompensasjonsordningen går ut på å etablere alternative ruter og hytter, må forvaltningen ta stilling til om de er innstilt på å bruke §35 i friluftsløven.
- DNTs utgangspunkt i denne type vurderinger er at vi både skal ta vare på villreinen og opprettholde et attraktivt turtilbud. Tilretteleggingen kan endres, men det er viktig at framtidens tilbud er godt og levedyktig. Fra vårt ståsted dreier det seg derfor ikke bare om hva som er økonomisk mest gunstig, vi har også et samfunnsoppdrag om å bidra til å gi folk gode friluftsopplevelser. Dette kommer tydelig fram for oss i DNT Oslo og Omegn som tilrettelegger i mange villreinområder. Det er derfor viktig at forvaltningen også støtter opp om å finne balansen mellom tiltak for å skjerme villreinen og tilrettelegging for friluftslivet. Det blir sannsynligvis en god del endringer i hytte- og rutenettet. For å unngå ulykker pga. endret tilrettelegging som manglende bruer, manglende skilting og merking, er det viktig med forutsigbarhet og gode planer for å nå ut til fjellturistene som besøker Hardangervidda.

Oslo, den 30.10.2025

Jan Erik Reiten
Eiendomssjef